

K izvoru in pomenu krajevnih imen Prvačina in Prebačevo

Silvo Torkar

*IZVLEČEK: V prispevku je na podlagi historičnih zapisov in primerjalnega slovanskega historičnega antroponimičnega gradiva s pomočjo besedotvorne metode predlagana nova razlaga krajevnega imena Prvačina, ki je v neposredni zvezi z antroponimi *Pribač, Pribina, Pribiša, Pribac in s krajevnim imenom Prebačevo.*

The Origin and meaning of the place names Prvačina and Prebačevo

*ABSTRACT: On the basis of historical evidence and the comparative corpus of historical Slavic anthroponymy this article brings a new explanation - based on the word-formation principles - of the origin of the place name Prvačina which is in direct relation to the anthroponyms *Pribač, Pribina, Pribiša, Pribac and to the place name Prebačevo.*

Krajevno ime *Prvačina* in vodno ime *Prvač* (pritok Vipave pri Prvačini) je izvajal F. Bezljaj z določeno previdnostjo iz domnevnega slovanskega antroponima **Prvač*.¹ Stari zapisi krajevnega imena so: 1298 *Prebätsch*, 1319 *Pribacii* in *Preuacio*, 1361 *Priwatsch*, ca. 1370 *Perbatsch*, 1398 *Prebatsch*, 1402 *Prebatsch*, 1566 *Prebacins*. Tudi znameniti poljsko-ruski jezikoslovec Jan Baudouin de Courtenay, ki ga upravičeno štejemo za prvega pomembnega ‚slovanskega‘ dialektologa, je leta 1874 v goriškem časniku *Soča* izrazil mnenje, da je ime *Prvačina* posamostaljeni svojilni pridevnik, izpeljan iz (domnevnega) starega osebnega imena **Prvaka* > *Prvačina* (*vas*).² Seveda je popolnoma zavrnil še danes živo ljudskoetimološko razlago, ki izvaja ime iz predložne zveze *pri Bači*. Kot ledinsko oz. vodno ime se pojavlja *Prvačina* (*Prewaczina*; *Prebaczin*, *Brebaczina*) še v Gornjem Cerovem oz. v Števerjanu v Brdih v goriških urbarjih 1507 in 1523.³ Ime potoka, zapisanega leta 1523 kot *Brebaczina*, Števerjanci danes izgovarjajo *Vrbačna*, medtem ko je italijanska oblika vsaj od franciscejskega katastra dalje *Barbacina*. Po potoku v

¹ France Bezljaj, *Slovenska vodna imena II*, Ljubljana 1961, 125.

² Jan Baudouin de Courtenay, *Jezikoslovna razprava*, *Soča*, 15. 10. 1874, št. 42, Gorica.

³ Vojko Pavlin, *Prepis goriškega urbarja iz leta 1507*; Milko Kos, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo, Urbarji Slovenskega Primorja, Drugi del*, Ljubljana 1954, 167–168.

njegovem zgornjem delu teče mejna črta med Slovenijo in Italijo.⁴ Ponuja pa se primerjava tudi s krajevnim imenom *Prebačevo* pri Kranju s starimi zapisi: 1343 *Pribetsch*, 1381 *Prewacz*, 1436 *Prywecz*, 1458 *Prebatsch*.⁵ Videti je, da moramo izhajati iz nekdanjega antroponima **Pribač*, ohranjenega v vodnem imenu *Prvač* (v Prvačini), ki je gotovo sekundarno poimenovanje iz krajevnega imena.⁶ Vsi srednjeveški zapisi kažejo, da krajevno ime še ostaja enako antroponimu **Pribač*, ki je šele v 16. stol. v primorskem primeru prejel zbirno obrazilo *-ina*, podobno kot *Stična* (**Žitko* > **Žitiči* > **Žitičina* 'kraj, kjer živijo *Žitiči*, tj. Žitkov rod', Valvasor je pisal še *Sitizena*)⁷ in *Skaručna* (**Skoruta* > **Skorutiči* > **Skorutičina* 'kraj, kjer živijo *Skorutiči*, tj. Skorutov rod'),⁸ medtem ko je v gorenjskem primeru dobil moško svojilno obrazilo *-ev* (alomorf obrazila *-ov*) in morfem *-o* za oznako odnosnice v srednjem spolu (*selo*, *polje*). Ime *Prvačina* bi se glede na navedeno rekonstrukcijo moralo glasiti *Pribačina*. V imenih *Prvačina* in *Prebačevo* namreč ne tiči morfem *prv-*, temveč *Prib-*, okrajšani prvi del zloženega osebnega imena **Pribyslavъ* (iz psl. **pribyti* 'povečati' in *slava*) ali **Pribygojъ*,⁹ iz katerih so s pomočjo obrazil *-ač*, *-iša* idr. nastale imenske izpeljanke *Pribač*, *Pribiša* itd. Slednjega najdemo v Braniku okrog 1200 kot *Pribisse* in v Trstu v 14. stoletju kot *Pribissa* oz. *Pribixa*.¹⁰ Z obrazilom *-iša* so bila iz zloženih imen tvorjena tudi staroslovenska imena *Gostiša*, *Platiša*, *Staniša*, ki so se nam ohranila v priimkih. Obrazilo *-ač* srečamo tudi v staroslovenskem osebnem imenu *Dobrač*, po katerem je dobila ime

⁴ Vlado Klemše, *Krajevna, ledinska in vodna imena v Števerjanu*, Gorica 1993, 84. Oblika *Vrbačna* je pač nastala po disimilaciji *p-b* > *v-b* z ljudskoetimološko naslonitvijo na *vrbo*.

⁵ Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije* (za Kranjsko do leta 1500), II, Ljubljana 1975, 474.

⁶ Če je v tem primeru *Pribač* najprej krajevno ime, pa je v števerjanskem primeru (sodeč po urbarskih zapisih) verjetno treba izhajati iz ledinskega imena (travnika) *Prebačina*, ki je prvotno morda pomenilo del naselja Števerjan, po njem pa je prejel ime tudi potok.

⁷ Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II, Konzonantizem*, Ljubljana 1924, 266.

⁸ Fran Ramovš, *Iz slovenske toponomastike*, *Zgodovinski časopis* 6/7, 1952/53, 156, ponatis v: *Zbrano delo*, *Druga knjiga*, Ljubljana 1997, 739. Antroponim *Skoruta* je izpričan tudi v staroukrajinskih in staropoljskih spomenikih XV. in XVI. stol. (I. V. Jefimenko, *Ukrajins'ki prizvyščevi nazvy XVI st.*, Kyjiv 2003, 109), oba pa sta hipokoristika iz zloženih imen tvorjena tudi krajevna imena *Radovna*, *Stanošina*, *Svetina*, *Boletina*, morda tudi *Slavina*. F. Bezljaj v *Etimološkem slovarju*, *Tretja knjiga*, Ljubljana 1995, 241, sicer pri *Skaručni* misli na **suha-* + **ručъ* 'potok', kar da je rezultat gorenjskega glasoslovnega razvoja, podobno kot *Skadov* iz **Suhadol*, vendar proti taki razlagi odločno govorijo historični zapisi *Skorutsch* in *Schkorucina* 1444, *Schkorutschina* 1499 idr., ki jih Bezljaj iz nerazumljivih razlogov ne upošteva, čeprav jih navaja tudi sam po: M. Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije* (za Kranjsko do leta 1500) II, Ljubljana 1975, 552.

⁹ Obe zloženi imeni sta izpričani na slovenskem etničnem ozemlju med 9. in 13. stoletjem, obravnava ju tudi Otto Kronsteiner, *Die alpenlawischen Personennamen*, Wien 1975, 57.

¹⁰ Milko Kos, *Srednjeveški* (kot v op. 3b), 110; Pavle Merku, *Predkrščanska slovenska osebna imena v Trstu* (1307–1406), *Zbornik Brižinski spomeniki*, Ljubljana 1996, 453.

znamenita gora na Koroškem, tako pa se v srednjeveških virih imenuje tudi žirovska vas *Dobračeva*.¹¹ V starosrbskem besedilu Dečanske hrisovulje (1330) je izpričano celo osebno ime *Pribač*.¹² Obrazilo *-ač* se je pozneje pritikalalo tudi na svetniška osebna imena in je ohranjeno v priimkih *Petrač*, *Mihelač*, *Lukač* idr. Med staročeškimi imeni J. Svoboda omenja tudi ime *Přibak*.¹³ Na srednjeveškem Poljskem izpričana imena *Przybygniew* (iz psl. **pribyti* in **gněvъ* 'gnev'), *Przybysław* ipd. poznajo v istem času tudi številne izpeljanke: *Przyb*, *Przyba* (1176), *Przybak* (= *Przybek*, 1394), *Przyban* (1494), *Przybasz+(ek)*, *Przybasz+(ko)*, *Przybek* (= *Przybysław*, 1250), *Przybyna* (!).¹⁴ Nemški srednjeveški viri poznajo ime *Priba*, npr. 1175 *Pribe*, 1176 *Priba castellanus* itd.¹⁵ **Priba* se razlaga kot kratka oblika k *Pribygniew*, *Pribyslav*, prim. poljsko *Przyba*, češko *Přiba*, *Přib*. V piranski notarski knjigi najdemo v letih 1289–1291 zapisani imeni *Prebinus*, *Pribinus*.¹⁶ V luči teh zapisov je precej verjetno, da je ime spodnjepanonskega kneza *Pribine* (očeta kneza Koclja) vendarle nastalo iz zloženega imena na *Prib-* in ne iz vzdevka **prijěbina*, kot je domneval O. Trubačov, ki se je naslanjal na zgodovinski podatek, da je bil *Pribina* – *filius ex alia coniuge*, in pa na leksem *prijebiš*, ki ga navaja Pleteršnik kot nesklonljivi pridevnik v pomenu 'nezakonski (otrok)'.¹⁷ Tudi koprski priimek *Pribac* (Šmarje, Padna) je treba najverjetneje povezovati z navedeno imensko podstavo (< *Pribec*).

Literatura

- France Bezljaj, 1956–1961, *Slovenska vodna imena* I–II, Ljubljana.
 France Bezljaj, 1995, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Tretja knjiga (P–S), dopolnila in uredila Metka Furlan in Marko Snoj, Ljubljana.
 Milica Grković, 1983, *Imena u Dečanskim hrisovuljama*, Novi Sad.
 Vlado Klemše, 1993, *Krajevna, ledinska in vodna imena v Števerjanu*, Gorica.
 Milko Kos, 1954, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo, Urbarji Slovenskega Primorja*, Drugi del, Ljubljana.

¹¹ Milko Kos, *Gradivo* (kot v op. 5), I, 100.

¹² Tomo Maretić, O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba, Rad JAZU, knjiga 82, Zagreb 1886, 86; Milica Grković, *Imena u Dečanskim hrisovuljama*, Novi Sad 1983, 63.

¹³ Jan Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha 1964, 133.

¹⁴ *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, Część 1, *Odapelatywne nazwy osobowe*, Kraków 2000, 241.

¹⁵ Gerhard Schlimpert, *Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte*, Berlin 1978, 106.

¹⁶ Darja Mihelič, *Piranska notarska knjiga (1289–1292)*, Tretji zvezek, Ljubljana 2002, 43, 57, 81, 108.

¹⁷ Oleg Trubačov, *Ėtnogenez i kul'tura drevnejših slavjan, Lingvističeskie issledovanija*, Moskva 2002, 42; Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*, Drugi del, Ljubljana 1895, 308.

- Milko Kos, 1975, *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500)* I–II, Ljubljana.
- Tomo Maretić, 1886, O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba, *Rad JAZU*, knjiga 82, Zagreb.
- Pavle Merku, 1996, Predkrščanska slovenska osebna imena v Trstu (1307–1406), *Zbornik Brižinski spomeniki*, Ljubljana.
- Darja Mihelič, 2002, *Piranska notarska knjiga (1289–1292)*, Tretji zvezek, Ljubljana.
- Maks Pleteršnik, 1894–1895, *Slovensko-nemški slovar I–II*, Ljubljana.
- Fran Ramovš, 1924, *Historična gramatika slovenskega jezika II, Konzonantizem*, Ljubljana.
- Fran Ramovš, 1952/53, Iz slovenske toponomastike, *Zgodovinski časopis* 6/7, ponatis 1997, *Zbrano delo*, Druga knjiga, Ljubljana.
- Gerhard Schlimpert, 1978, *Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte*, Berlin.
- Jan Svoboda, 1964, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha.
- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, 2000, Część 1, *Odapelatywne nazwy osobowe*, Kraków.
- Oleg Trubačev, 2002, Ètnogenez i kul'tura drevnejših slavjan, *Lingvističeskie issledovanija*, Moskva.